

2. számú melléklet

a kiemelkedő értékű könyvtári anyag számbavételéről szóló,
1970. január 12-én kelt, D.33-9/1970. és É.370/1969., ill. 16/1970.sz.
közös püspöki utasításhoz.

A hazai és az egyetemes kultúrtörténet emlékanyagának jelentős része van egyházi tulajdonban, így a Magyarországi Evangélikus Egyház tulajdonában is. A könyvek, iratok és muzeális tárgyak részben könyvtárainkban, egyes muzeális gyűjteményeinkben vannak elhelyezve, részben pedig ilyen kereteken kívül vannak gyűlekezeteinkben lelkipásztoraink őrizetében.

E könyvtárak, kisebb könyvgyűjtemények, a lelkipásztorok őrizetében levő egyes könyvek jelenleg egyházunk vezetősége és a magyar könyvtárügy egésze számára is áttekinthetetlenek. Mint egyháztörténetünk eleven forrásai, eléggé meg nem bocsúlható értékeink, ezért eszmei értékük felülírja gyakran anyagi értéküket is. Semmiképpen nem tekinthetjük azonban csupán a magunk kincseinek ezeket az értékeinket, - az egész országnak számára nagy értéket jelentenek, mint a történettudomány forrásai. A nyomtatott vagy éppen kézzel írott művek értékét még emeli régiségük vagy ritka, éppenséggel egyetlen példány voltak. Ez azonban helyben, elszigetelten nem állapítható meg bizonyossággal, csupán egyházi könyvtárügyünk felmérése után.

Jelen intézkedésünket a Magyarországi Evangélikus Egyház birtokában levő kiemelkedő értékű könyvanyag felmérésére tehát saját jól felfogott érdekünk is kívánja. De megkívánják tőlünk azok a minden magyar állampolgárra kötelező erejű rendelkezések is, melyek mind a közgyűjteményekben levő muzeális emlékek védelméről /1963. évi 9.sz.tr.8.§./, mind a magántulajdonban levő muzeális értékű nyomtatványok és kéziratok bejelentéséről /MM 1/ 1967.VI.18.sz.r./ intézkednek. A jogi személyek - így a magyarországi egyházak - birtokában levő jelentős könyvtári dokumentumokkal az elsőül idézett 1963. évi 8.sz.tr.2.§.b. pontja foglalkozik.

Mivel a nagyobb könyvtárainkban elhelyezett könyvanyagnak éppen nagy száma, - kisebb könyvgyűjteményeknél pedig az idefordítható munkaidő az akadálya annak, hogy minden egyes könyvet bejelentsenek lelkipásztoraink, csupán arra kell szorítkoznunk, hogy a reánk is kötelező érvényű rendelkezésnek eleget téve, számbavegyük és számon-

tartsuk a kiemelkedő értékű könyveket. Ezek megfelelő /tehát lehetőleg száraz és a továbbiak mindenképpen zárt helyen/ tartásáért, általában megfelelő védelméért minden Lelkipásztor testvérem személy szerint felelős. /Egyébként a gyülekezeti könyvtár, mint az irattár, felszerelési tárgy, stb. kezelését és gondos őrizetét a Lelkészi hivatali munka rendtartása amúgy is pontosan szabályozza./

A könyvek bármilyen szempontból való selejtezése a legszigorúbban kerülendő.

Az alábbiaktól részletezzük, milyen dokumentumokat kell kiemelkedő értékű könyvnek és kéziratnak tekinteni.

Könyvnek nevezünk a rövidség okából minden nyomtatott művet, folyóiratot, zeneművet, térképet, plakátot, metszetet, röplapot, alkalmi kisnyomtatványt.

Kézirat minden olyan kézzel írt mű, mely nem egy hivatal vagy hivatali ténylekedés eredményeképpen jött létre, - tehát önálló vagy gyűjteményes kötetben található szépirodalmi vagy tudományos /teológiai vagy hitbuzgalmi/ mű, ha a felmérés idején nincs besorolva a gyülekezet levéltárába /tehát levéltári regisztratúrája nincs/, kéziratnak tekintjük az újabb, géppel írt, kéziratjellegű szövegeket, végül ide soroljuk azokat a könyveket, melyek esetleg önmagukban nem kiemelkedő értékűek, de amelyekben jelentős /tartalmilag értékes vagy igen terjedelmes/ kézírásos bejegyzések, kiegészítések találhatóak. /Névbejegyzés vagy néhány lapszéli jegyzet miatt tehát nem sorolunk ide nyomtatott műveket./

Kiemelkedő értékű könyvtári anyagnak az alábbi kategóriákba tartozó könyveket és kéziratokat kell tekinteni:

I. Középkori kódexek, nyelvemlékek, minden középkori kézirat.

Hazai gyakorlatban az középkori, ami 1527 előtti. - Ha egy gyűjteményes kötetben több, különböző időben keletkezett kézirat található, a műveket egyenként le kell írni s valamennyi mű céduláját e kategóriába kell sorolni, ha a gyűjtőkötetnek csak egyetlen darabja is 1527 előtt keletkezett.

II. Valamennyi 1600 előtt megjelent könyv, bármilyen szerzőtől, bármilyen nyelven, bármely területen jelent meg. A pontos időhatár 1600.dec.31. /A korai nyomtatványokban a mű első vagy éppen

utolsó oldalán, esetleg az előszó végén megtalálható a nyomatás éve, hónapja és napja./ Több művet tartalmazó gyűjtőkötetben minden egyes mű leírandó, valamennyi mű cédulája e kategóriába sorolandó, ha csak egyetlen mű is 1600 előtt jelent meg.

III. Valamennyi 1711 előtt Magyarországon megjelent könyv.

A pontos időhatár 1711.dec.31. Magyarország alatt értendő az adott időszakban annak történelmi területe, tehát a mai Burgenland, Szlovákia, Vajdaság, Erdély, - de nem értendő ide Horvát-Szlavonország. Jelenteni kell tehát pl. a németújvári, a pozsonyi, a kelet-szvári nyomdák termékeit, - de a varasdi nyomtatványokat nem.

IV. Minden olyan 1800 előtt külföldön megjelent könyv, melynek szerzője magyar,

nyelve magyar,

tárgya magyar vagy magyar vonatkozása van.

A pontos időhatár 1800.dec.31. Külföld alatt az adott időszakban Magyarországon kívüli terület értendő. Magyar szerző az, aki az adott időszakban a történelmi Magyarország területén született, illetve műveit ott írta. Magyar nyelvű kiadványnak számít minden olyan mű, melyben legalább egy mondatnyi összefüggő magyar nyelvű szöveg található, - szótáraknál, ha az egyik nyelv magyar. Magyar vonatkozású az a mű, mely egészében vagy egy önálló fejezetében Magyarországgal vagy magyarországi személlyel, személyekkel foglalkozik.

V. A megjelenés időpontjától függetlenül - különböző szempontból - kiemelkedő értékű könyvek.

Ilyenek lehetnek: könyvritkaságok, a művel egykorú, 16-17. sz.-i kötések, művészi értékű kötések, - tulajdonosaikra tekintettel muzeális értékű könyvek, könyvgyűjtemények darabjai; neves művek első kiadásai, bibliofil kiadások.

VI. Az eddigi I-V. pontok alá nem tartozó, de történelmi szempontból jelentős művek

/a történettudomány, helytörténet, irodalom-, művészet-, nyomdászat-, tudománytörténet szempontjából./ Külön felhívjuk itt a figyelmet a protestáns, közelebbről evangélikus egyháztörténet szempontjaira.

VII. Minden 1527 után, de 1850 előtt keletkezett kézirat.

Ide sorolandó az a kézirat is, mely ugyan újabb keletű, de tartalmi okokból vagy szerzője miatt a kiemelkedő újkori kéziratok közt kell számontartani. Gyűjtőkötetnél az az eljárás, mint általában: a gyűjtőkötet egyetlen idevágó darabja miatt minden egyes művet külön-külön jelentünk.

Kérjük Lelkésztársainkat, hogy az őrizetükben levő könyveket sziveskedjenek nagyon gondosan átvizsgálni és a fenti kategóriákat figyelembe véve, a könyvekről az alább ismertetendő módon megbízható, pontos leírást adni.

Különösen régi könyveknél fordul elő gyakran, hogy azonos szerző vagy esetleg a hasonló téma miatt több, egymástól független, kisebb terjedelmű műből gyűjtőkötetet alkottak. Ennek darabjait mindig egyenként írjuk le.

Folyóiratok évfolyamainak, egyes számainak megléte és épsége igen gyakran áttekinthetetlen. Itt - minden egyes folyóiratcímét külön cédulán kérjük, tüntessenek fel, megadva a folyóirat megjelenési helyét, több azonos című folyóirat esetén a szerkesztő nevét, s a fellelhető legkorábbi és legkésőbbi évfolyamot.

Minden kiemelkedő értékű könyv leírását a könyv belső címlapjáról készítjük. Az csonka esetleg hiányzó, de hitelt érdemlően megállapítható adatokat /pl. megjelenési év/ zárójelben közöljük. Egy-egy ilyen hiányzó adatot megtalálhatunk az előszóban, a könyv szövegrészében, - esetleg külső segédeszköz /lexikon/ felhasználásával. Hiányzó címlap, csonka nyomtatvány esetében az ivjelzés, az elő- vagy utószó adhat eligazítást. Ha régi könyvek leírásánál bármilyen nehézség merülne fel, legjobb a címlapot, a szöveg kezdő, illetve zárósort betűhíven lemásolni.

A tulajdonképpeni leírás után, a megjegyzések rovatában ajánlatos feltüntetni minden olyan adatot, melyet a könyvet, könyvtárat gondozó lelkész fontosnak vél, mely a magyar vagy egyetemes kultúrtörténet vagy az egyháztörténet kutatását előbbre viszi.

Minden leírásnál a következő adatok közlése szükséges:

1. A szerző neve.

A művön szereplő alakban írjuk le; ha nincs a művön, de pontosan megállapítható, a novot zárójelbe tesszük.

2. A mű címe.

Ugyanosa a belső címlap szerint. A jelmondat a címlap éléről /pl. Soli Deo gloria/ elhagyandó. Hosszú cím értelemszerűen lerövidíthető, azonban az első mondatot lehetőleg közölni kell. Sommi son hagyható el a cím első három szavából.

3. A megjelenés helye, éve és kiadója.

A helynév a művön szereplő alakban, a római szám arab számjegyekre átírható. Ha nehézségek merülnek fel, leírjolandó pontosan a művön megadott - a jelenleg használt formától eltérő - római szám. Ha nehezen vagy sehogy sem állapítható meg a megjelenés éve, közölni kell azokat a körülményeket, melyek alapján a kiemelkedően értékes könyvek közé volt ajánlatos sorolni a szóbanforgó kiadványt. /Pl. hiányzik a címlap, de a betűtípus, a szerző, a kiadó, a nyomdász, az ajánlás, a bevezetés, stb. adatai, az igen korai tulajdonosi bejegyzések indokolják./ 16-17.sz.-i nyomtatványoknál mindig közölni kell a nyomdász nevét.

4. A mű terjedelme.

A könyvben használt lapszámolás szerint adjuk meg. Ha számolatlan lapok vannak, megszámláljuk, a leírt számjegy mellé egy oszillagot teszünk. Többkötetes minél kötettszámot és darabszámot adunk meg, lapszámot nem.

5. A mű jelzete; a kötet épségére vonatkozó megjegyzések.

Ha van jelenleg érvényes könyvtári jelzet, első helyen azt, majd az esetleges régi könyvtári jelzetet vagy leltári számot kell megadni.

Ha egy gyűjtőkötetnek van jelzete, de a benne található egyes műveknek nincs, ki kell egészítenünk ilyenformán: G 116/ 1./, G 116/ 2./ G 116/ 12./.

Ha sem jelenleg nincs, sem régebben jelzet nem volt a könyvön, a jelzet hiányát jelezni kell: nincs jelzet.

Ha a könyv állapota nem megfelelő, két oszillaggal ezt jelezni kell: ~~HA~~ /pl. a kötés erősen rongált/.

Ha a kötet nemcsak rongált, hanem jelenleg is erősen veszélyeztetve van, akkor három csillag jelzéssel látjuk el: xxx /pl. eleven szű a kötés fatáblájában vagy a papírban, erősen penészes papír, leszakadt kötéstáblák/.

6. Egyéb megjegyzések.

Itt van helyük a fentebb említett kiegészítő adatoknak; itt kell közölni, ha előző más egyházközségi vagy magántulajdonosi bélyegző, ex libris, tulajdonosi névbejegyzés található a könyvben /pl. a-i ev. egyházközség körbélyegzője az évhől; ex libris, Jankovich Miklós, Placsik István névbejegyzése évtől, stb./.

Részletesebb magyarázatot a körlevélben nem adunk, a könyvek leírásához példákkal szolgál közösen egy tájékoztató cikk a Lelkipásztor-ban.

Minden egyes műről azonos méretű, az írópapír felozásából adódó 20.5 x 15 cm mérethez, géppel írt leírás készül, 3 példányban. 2 példány beküldendő a Magyarországi Evangélikus Egyház főtitkári irodája címére /Budapest, VIII. Üllői-út 24. I./, 1 példány marad a könyvek, könyvtár kezelőjénél. Mivel a könyvek száma igen eltérő lehet a gyűlekezetekben, a könyvek elhelyezésére pedig nyilvánvalóan téli hidegben munkára alkalmatlan helyiség szolgál, a könyvek leírását Lelkipásztor testvéreinktől a következő ütemben várjuk:

1. minden olyan könyvtárból /könyvgyűjtemény, általában könyvek/, ahol a könyvek száma 2.000 nél nem több, a fenti I-VIII. kategóriába eső kiemelkedő értékű könyvek pontos leírását elkészíti Lelkésztestvérünk 1970. július 1-i határidővel.

2. Minden olyan könyvtárból, melynek állománya 2.000 nél több, Lelkésztestvérünk a kiemelkedő értékek egyedi leírását megküldi 1970. október 1-i határidővel.

E részletes leírásokat megelőzve, a könyvtárról vagy a gondozásában álló könyvekről csupán 4 pontra kiterjedő, általános jelentést várunk Lelkésztársainktól 1970. május 1-i határidővel.

Az általános jelentésben a következők közlését kérjük:

1. A egyházkerületi, egyházközségi könyvtár állo-

mánya mü, illetve:

A egyházközség birtokában levő könyvek száma összesen mü.

2. A könyvtár /könyvek/ elhelyezése:

/Pl. a lelkeszi hivatali helyiségben, zárt szekrényben,
a lelkeszi lakásban, nyitott polcon,
a templom helyiségében, rendezve, kötegelve, ör-
losztve, ládában, stb./.

3. A könyvtár /a könyvek/ segédlete:

/Pl. könyvtári katalógus évből,
loltárkönyv " "
könyvek jegyzéke " "
nincs semmiféle segédlet./.

4. A könyvtári állományra /a könyvekre/ vonatkozó egyéb köz-
lések:

/Pl. a könyvtári állomány része elkallódott
években, háborús kárt szenvedett, elégett, más könyvtár birtokába
ment át évben éspedig; esetleges fellelhető régi
loltárkönyv alapján a könyvtárban ma nem található kiemelkedő érté-
kű könyvek felsorolása./

Mivel egyházi és egyben nemzeti értékeink felnérese s rend-
szeres nyilvántartása már tovább nem odázható kötelességünk, kér-
jük minden Lelkesztársunkat, a felőróst odaadó, kemoly munkával,
pontos adatokkal, a megadott elvi és gyakorlati útmutatás alapján
végezzék el. A határidőket úgy állapítottuk meg, hogy a munka min-
denütt elvégezhető legyen, ezért azok pontos megtartását elvárjuk.

Kérjük ezt az elvi és gyakorlati útmutatást gondosan áttanul-
mányozni és annak megfelelően a kiemelkedő értékű könyveket bejolen-
teni, valamint elrendoljuk a könyvtárról szóló jelentés elkészité-
sét és azt a megadott határidőre a Magyarországi Evangélikus Egyház
főtitkári hivatalának 2 példányban megküldeni. A határidőket az es-
perosok útján ellenőrizzuk.